

Oog hebben voor leerlingen

De leerkracht als talentexpert

Het is tijd voor wetenschap & techniek in groep 1/2 van basisschool De Tamarisk. Alle kinderen zitten in een kring en de leerkracht zet een glas met water en een flesje met olie op een tafeltje in het midden van de kring. Samen met de leerlingen gaat zij onderzoeken wat er gebeurt als je olie bij het water giet. Het geeft de kinderen de mogelijkheid om te exploreren en te leren. Een leerling pakt de fles en giet voorzichtig een drupje olie in het glas met water. De leerkracht kijkt goed naar wat de leerling doet en stelt haar vragen, zoals: 'Wat zie je dat er gebeurt?' Gericht kijken naar je leerlingen is de basis voor een onderzoekende houding.

Het voorbeeld met het glas water en het flesje olie komt uit het TalentenKracht-onderzoek (Wetzels, 2015) (www.talentenkrachtgroningen.nl). Het uitgangspunt van dit onderzoek was dat 'iedereen talent heeft, mits als talentvol benaderd'. Dit geldt voor leerlingen in de groep, maar ook voor je eigen handelen als leerkracht. De basis voor de ontwikkeling van talent ligt in de 'talendriehoek', in de interactie tussen leerkracht, leerling en taak (zie ook figuur 1 onder aan deze pagina). Het kijken naar kinderen en het zien van het potentieel dat kinderen hebben, is hierbij heel belangrijk.

Kijken naar kinderen

Als professional in het onderwijs is het een belangrijke vaardigheid om te 'kijken' naar kinderen. Dat klinkt simpel, maar kan moeilijk zijn. Zeker bij een krap gepland schoolprogramma waarin ook tijd moet overblijven voor extra activiteiten. Vaak horen we dan ook van leerkrachten dat ze het gevoel hebben dat het niet samen kan gaan, kijken naar kinderen en tegelijkertijd een programma doorlopen, zeker met het volgende toetsmoment en de kritische blik van de Inspectie van het Onderwijs in het achterhoofd. Wij stellen dat juist door te 'kijken' (te observeren) je goed kunt zien hoe leerlingen redeneren, wat ze zeggen en wat ze doen, en waar ze enthousiast over zijn. Door te kijken krijg je meer inzicht in wat ze al snappen, wat ze nog niet in de vingers hebben en waar ze aan toe zijn om te leren. Als je goed kijkt, kun je als leerkracht vervolgens handelen: je kunt vragen stellen als reactie op wat je ziet bij de leerling of de groep leerlingen. Dit verdiept het leren, en lijkt op de korte termijn betere leerresultaten op te leveren dan door minder te 'kijken' (Van

Vondel, Steenbeek, Van Dijk, & Van Geert, 2017). Het is nog onduidelijk wat de resultaten op de langere termijn zijn.

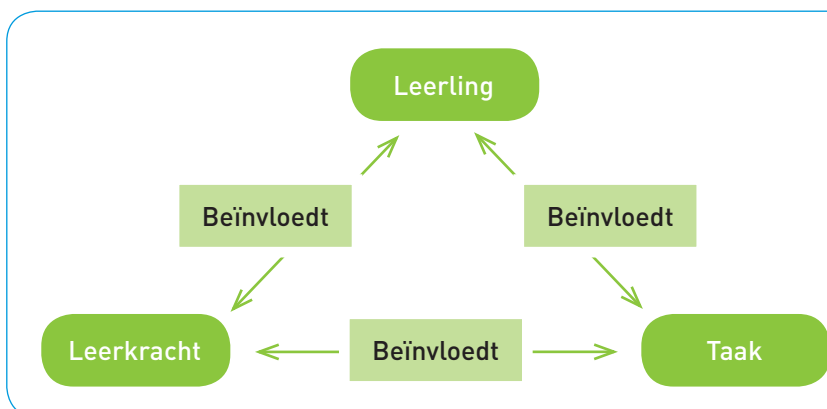
Goed kijken

Wat zie je als je kijkt naar wat leerlingen in hun verbale en non-verbale gedrag laten zien ('verbaal' is alles wat een leerling zegt en 'non-verbaal' is alles wat een leerling doet)? Bij allebei komt naar voren wat de leerling denkt en snapt. Je kunt letten op:

- **Variatie** in het gedrag van de leerling. Het kan zo zijn dat de leerling het ene moment laat zien een vaardigheid onder de knie te hebben en het volgende moment toch weer niet. Dit is vaak het geval als een leerling een vaardigheid nog niet helemaal beheerst. De ontwikkeling van de leerling kan nog veel kanten op. Dit is niet goed of slecht, maar een signaal voor de leerkracht dat deze leerling volop bezig is deze vaardigheid te leren. Als je niet goed kijkt, zie je alleen een van de twee gedragingen en weet je niet hoe ver het kind precies is met het leren van de vaardigheid; >>

Henderien Steenbeek is lector bij Hanzehogeschool Groningen en universitair hoofddocent bij Rijksuniversiteit Groningen

Herman Veenker is hogeschool hoofddocent bij Hanzehogeschool Groningen

Figuur 1 – De talentdriehoek (Steenbeek, Van Geert, & Van Dijk, 2011)

- Het **niveau van exploreren en redeneren** van een leerling op een bepaald moment. De leerkracht krijgt hierbij een beeld van het niveau waarop de leerling de leerstof begrijpt. Zie je dat een kind een vierkante vorm in een rond gat probeert te stoppen, dan weet je dat hij het verschil tussen de vormen nog onvoldoende beheerst. Dat helpt bij het goed inzetten van pedagogische en didactische strategieën, zoals het stellen van leerlinggerichte vragen, het gebruik van de empirische cyclus en scaffolding (Wetzels, 2015; Van Vondel, Steenbeek, Van Dijk, & Van Geert, 2017). Vooral het stellen van open, leerlinggerichte vragen is hierbij belangrijk, omdat dit je helpt om de leerling uit te dagen om talentvol gedrag te laten zien, om beter in te kunnen schatten wat het niveau van denken en redeneren van de leerling is en daar vervolgens op aan te kunnen sluiten. In het proefje met water en olie stel je vragen als: 'Wat zie je dat hier gebeurt?' Het kind zegt bijvoorbeeld: 'Het een zit bovenop het ander.' Zien ze dat de olie altijd bovenop het water komt? Dan weet je dat ze begrijpen hoe de vloeistoffen op elkaar reageren. Dan ga je doorvragen: 'Hoe komt dit, denk je?'

Micro-hypotheses toetsen

Het kijken en stellen van vragen helpt je als leerkracht om steeds datgene te doen wat de kern is van een onderzoekende houding, namelijk het steeds weer opnieuw stellen van 'micro-hypotheses'. Een micro-hypothese is een hypothese die geldig is voor een kind of groep kinderen op een kort tijdsmoment, in het hier-en-nu van de les. Je stelt de micro-hypothese bijvoorbeeld over de reden dat het kind niet meedoet in de les (begrijpt hij de vormen nog niet?), of over wat er zou kunnen helpen om het kind de taak wel te laten begrijpen (zou het helpen als ik een keer de vraag net iets anders stel?). Je *toetst* de micro-hypothese door te kijken wat er gebeurt als je de vraag

een keer op een andere manier stelt. Begrijpt de leerling het nu wel? Zo kun je over de tijd heen steeds weer micro-hypotheses stellen en toetsen, en bouw je expertise op over de leerling.

Expert-intuïtie ontwikkelen

Door te kijken naar kinderen, vragen te stellen en micro-hypotheses te toetsen, oefen je belangrijke vaardigheden die nodig zijn om 'expert' te worden in het onderwijzen

van leerlingen. Een belangrijke vaardigheid van een expert is dat hij de informatie die relevant is voor het betreffende expertisegebied waarneemt, structureert en evalueert (Lehmann & Gruber, 2006). Als leerkracht gaat het om de vaardigheid

Je toetst de micro-hypothese door te kijken wat er gebeurt als je de vraag op een andere manier stelt

• Femke van den Heuvel

Het stellen van leerlinggerichte vragen, zoals 'Wat zie je dat hier

om intuïtief de informatie op te pikken die belangrijk is in het gedrag van de leerling, en deze informatie te plaatsen, in relatie tot het ontwikkelingsniveau van deze leerling. Daarbij is het belangrijk om op basis van deze informatie vervolgens zelf weer te handelen. Dit handelen is gericht op het verder stimuleren van de leerling, zodat deze vervolgens weer haar talent om te leren kan laten zien. Een groot voordeel van deze manier van werken, is dat het een uitstekend handvat biedt voor je eigen professionalisering als leerkracht. Wat zie je al? Lukt het je om micro-hypotheses te toetsen? Wat weet je van het ontwikkelingsniveau van een leerling? Je kunt uitgaan van je eigen 'sterktes' en al aanwezige vaardigheden. Hiermee bouw je aan een repertoire van 'expert-intuïtie', zodat je op basis van deze intuïtie direct durft en kunt handelen in de klas. Een nadeel van het begrip 'expert-intuïtie' is dat het tot het misverstand kan leiden dat alleen kijken naar leerlingen voldoende is, en dat zij zich vanzelf – zonder wat voor hulp dan ook – ontwikkelen en vanzelf van alles leren. Wij vinden het binnen het onderzoeksprogramma TalentenKracht belangrijk te benadrukken dat kijken en handelen samengaan in een voortdurende dynamische cyclus. Het materiaal waarmee je werkt, speelt een cruciale rol.

De betekenis van de taak

1. De taak speelt een belangrijke rol bij het 'oog hebben' voor leerlingen en je onderzoekende houding. De taak maakt deel uit van de manier waarop je een leerling benadert, zowel in je vragen als in het gekozen materiaal. Het perspectief van de leerling is hierbij belangrijk:

gebeurt?', daagt de leerling uit om talentvol gedrag te laten zien

is een taak uitdagend voor deze leerling?

Materiaal kan fysiek zijn, zoals een knikkerbaan, of materieel-sensorisch, zoals een liedje, een digitaal object of een game. Belangrijk is dat je als professional herkent op welke wijze beide soorten materialen tot exploratief gedrag kunnen uitnodigen. Om het verbale deel van de taak talentgericht te laten zijn, is het belangrijk om op onderstaande punten te letten;

2. De taak nodigt uit tot het creëren van 'cognitieve conflicten'. Een cognitief conflict is een tegenstelling tussen wat de leerling verwacht op basis van de kennis en inzichten die hij heeft, en wat deze vervolgens in die situatie waarneemt. De verbazing wakkert de nieuwsgierigheid van de leerling aan, bijvoorbeeld wanneer het kind een verwachting heeft (een object blijft drijven) terwijl het gaat zinken. Water en olie hebben verschillende eigenschappen, waardoor op verschillende manieren naar deze eigenschappen kan worden gevraagd: er zijn verschillende varianten op een vraag als 'Wat denk je dat er gebeurt als...?';
3. De taak geeft de leerlingen een bepaalde mate van *autonomie*, het stelt hen in de gelegenheid iets van het eigen denk- en redeneerniveau te laten zien. In het voorbeeld van het water en de olie is er nog van alles mogelijk. Het water en de olie kunnen afzonderlijk worden verkend, ze kunnen ook op verschillende manieren met elkaar worden vergeleken en op verschillende manieren of verhoudingen worden gemengd;
4. Belangrijke kenmerken van het sensorisch-materiele deel gaan erover of het materiaal interessant is;

5. Het materiaal is *aantrekkelijk* voor de leerlingen. Hierbij gaat het erom dat je leerlingen zich uitgenodigd voelen om met het materiaal te gaan exploreren en manipuleren;
6. Het materiaal is *flexibel*: hiermee wordt bedoeld dat het materiaal *onderzoekbaar* is, bijvoorbeeld omdat je het kunt (de)monteren en veranderen. Het onderzoekende gedrag biedt aanknopingspunten voor het stellen van leerlinggerichte vragen. Verder is het belangrijk dat je er verschillende principes in moet kunnen ontdekken. Zo kan het maken van een rap met nonsens woorden gemanipuleerd worden om rijm, ritme en maat te ontdekken (Kwant & Heitling, 2015).

Een open, flexibel te gebruiken, aantrekkelijke taak bevordert de autonomie van leerlingen en biedt de leerkracht belangrijke mogelijkheden om oog te hebben voor (en dus doelgericht te kijken naar) leerlingen. En de leerling kan zijn of haar ontwikkelingsmogelijkheden laten zien.

Onderzoekende houding

Een onderzoekende houding is niet iets abstracts. Je kunt die toepassen in je handelen in de dagelijkse klassenpraktijk. Goed kijken naar kinderen is de basis. Als je daarbij vragen stelt, micro-hypothesen toetst over het gedrag van de leerling en hoe jij hem verder kunt helpen, dit uitprobeert én goed gebruikmaakt van de mogelijkheden van het materiaal, neem je een onderzoekende houding aan in de klas, terwijl je je dagelijkse werk doet. Dan werk je echt als (talent)expert! 🌟

Literatuur

- Kwant, A. & Heitling, L. (2015): Een talentkrachtige muziekles. *De Pyramide*, 69 (4), 8-9.
- Lehmann, A. & Gruber, H. (2006). *Music*. In: Ericsson, K., Charness, N., Feltovich, P., & R. Hoffman, R. *The Cambridge handbook of expertise and expert performance*, 457-470. New York, NY: Cambridge University Press.
- Steenbeek, H., Geert, P. van, & Dijk, M. van (2011). The dynamics of children's science and technology talents. *Netherlands Journal of Psychology*, 66 (3), 96-109.
- Veenker, H., Steenbeek, H., Dijk, M. van, & Geert, P. van (2017). *Talentgerichte ontwikkeling op de basisschool*. Bussum: Coutinho.
- Vondel, S. van, Steenbeek, H., Dijk, M. van, & Geert, P. van (2017). The effects of video feedback coaching for teachers on scientific knowledge of primary students. *Research in science education*. DOI: 10.1007/s11165-016-9569.
- Vondel, S. van, Steenbeek, H., Dijk, M. van, & Geert, P. van (2017). Ask, don't tell. *Teaching and Teacher Education*, 63 (2), 243-253.
- Wetzels, A. (2015). *Curious minds in the classroom; the influence of video feedback coaching for teachers in science and technology lessons* (proefschrift). Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Wil je op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem nu een abonnement op HJK

Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €119,50 per jaar

HJK lezen op tablet en pc via Schooltas

Ontvang 10 x HJK

Krijg toegang tot het digitaal archief

Studenten ontvangen **40%** korting

Samen voor €78,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.hjk-online.nl of bel 088-2266691